

Diversiteetti suomalaisissa elokuvissa ja TV-sarjoissa 2020 -tilasto julkistettu

Vuoden 2020 suomalaisten fiktiivisten elokuvien ja tv-sarjojen diversiteettiä eli moninaisuutta selvittävän tilaston ovat laatineet Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijat Senni Rissanen, Saga Grahn ja Jenni Mäkelä. Tilasto on laadittu edellisvuoden tilaston tavoin, Audiovisual Producers Finlandin tilauksesta.

Tilastointimenetelmänä katsottiin kaikki vuonna 2020 ensi-iltansa saaneet kotimaiset fiktiiviset sarjat ja elokuvat (poislukien Salatut elämät, Rantabaari ja Syke), joista listattiin roolihaamot kategorioittain silmämääräisesti ja laadittiin yhteenveto sekä selvitys diversiteetin tilanteesta, verraten tuloksia myös edellisvuoteen. Tilasto käsittää 18 elokuvaa ja 23 tv-sarjaa. Listauksen sisällöstä laati Audiovisual Producers Finland.

Hahmot luokiteltiin neljään eri ryhmään: päähenkilö, keskeinen henkilö, sivuhahmo ja pienrooli. Päähenkilöiden ollessa merkittävimpiä rooleja ja keskeiset henkilöt olennainen osa tarinaa. Sivuhahmot esiintyvät kerran tai useammin sisällössä ja heillä oli repliikkejä. Pienroolit käsittävät muun muassa ohikulkijoita, jotka olivat kuitenkin jollain tapaa osa tarinaa. Joissain tapauksissa ryhmien rajat olivat häilyviä, mutta tämä kategorisointi ei vaikuta tilaston lopputulokseen. On kuitenkin huomattava, että vähemmistöjä oli enemmän sivu- ja pienrooleissa, kuin merkittävässä rooleissa.

Olennaisempaa on tilastoidut vähemmistöt, joita olivat alla luetellut neljä kategoriaa:

- Etniset vähemmistöt ja bipoc -hahmot
- Seksuaalivähemmistöt
- Sukupuolivähemmistöt
- Vammaiset

Lisäksi tilastoiin valkoiset cis-sukupuoliset hahmot ja verrattiin mies- ja naishahmojen suhteellista lukumääräeroa.

Tässä tilastossa ei ole otettu huomioon ikäjakaumaa, mutta se on mahdollisesti mukana ensi vuoden tilastossa.

Tulkinta hahmoista tehtiin selkeistä viittauksista. Mikäli viittaukset olivat epäselkeitä, eivätkä suoraan kertoneet hahmon taustasta, hahmoa ei kirjattu vähemmistöjen edustajaksi. On huomioitavaa, että tilastossa käsitellään nimenomaan hahmoja, ei näyttelijöitä.

Huomioitavaa on myös se, että kansalaisia, jotka toimivat luonnollisessa ympäristössään ei ole listattu vähemmistöiksi, mikäli rooli ei ole ollut merkittävä. Esimerkiksi Syyriaan sijoittuvassa sisällössä syyrialaisia hahmoja ei ole listattu vähemmistöiksi, koska he ovat kyseisen ympäristön valtaväestöä.

Tilastoon ei katsottu Salatut elämät, Rantabaari ja Syke -sarjojen vuonna 2020 julkaistuja kausia, niiden jatkuvuuden ja hahmogallerian samankaltaisena pysymisen vuoksi. Sarjojen tuottajia tavoiteltiin sarjojen representaatiota koskevaa keskustelua varten. Ainoastaan Sykkeen tuottaja Lotta Westerberg tavoitettiin ja hänen kanssaan käytiin hyvä keskustelu aiheesta.

Vuonna 2020 vähemmistöihahmoja oli lukumäärällisesti enemmän kuin vuonna 2019, mutta koska hahmojen kokonaislukumäärä oli suurempi, prosentuaaliset erot eivät muuttuneet suuremmiksi verraten vuoden 2019 tilastoon.

Tilastointia laatiessa huomattiin, että usein vähemmistöihahmojen funktio käsikirjoituksessa liittyi heidän taustaansa ja hahmot olivat osa tarinaa esimerkiksi ihonvärinsä vuoksi ja rasismikysymyksen kautta – eivät vain hahmoina muiden joukossa.

Tilastoon ei pystytty listaamaan ”Etniset vähemmistöt ja bipoc -hahmo” -kategoriasta eri etnisyyksiä selkeästi, koska niiden edustus oli minimaalinen. Esimerkiksi saamelaisia ja Suomen romaneita ei esiintynyt vuoden 2020 sisällöissä lainkaan. Valtaosa kategorian hahmoista oli tummaihoisia.

Seksuaalivähemmistöjen todettiin olevan jo enemmän normalisoituneita ja tämän tilastokategorian hahmojen kohdalla todettiin vähiten alleviivaavia ja stereotyyppisiä käsityksiä sekä ennako-oletuksia. Ongelmakohtia oli kuitenkin esimerkiksi valkoisten cis-hahmojen dialogissa vitsien muodossa.

Elokuvien ja sarjojen dialogeissa esiintyneissä vitseissä oli ongelmallisuutta muissakin asiayhteyksissä. Kyseenalaisena tapausesimerkkinä valkoinen käsikirjoittaja, joka kirjoittaa valkoisen hahmon suuhun vitsejä etnisen taustan omaavasta hahmosta kyseisessä sarjassa.

Sukupuolivähemmistöjen merkittävä vähäisyys herätti kysymyksiä, miksi kyseisiä hahmoja ei kirjoiteta enempää ja heidän tarinoitaan kerrota?

Vammaisista hahmoista suurin osa oli liikuntarajoitteisia ja lyhytkasvuisia. Lisäksi mukana oli yksi merkittävästi vammautunut hahmo (autismin kirjoitettuna vamma, jota ei määritelty tarkemmin), joka oli pienehkössä sivuroolissa, kuitenkin tunnetun suomalaisen kasvon näyttelemänä. Heräsi kysymys hahmon eettisyydestä, sillä roolia näytteli ei vammaisen henkilö.

YHTEENVETO

Yleistilanne ei parantunut vuoteen 2019 verrattuna. Mistä, milloin ja kuinka nopeasti muutos todella alkaa? Suomi on pieni maa ja meillä on rajallinen määrä ammattinäyttelijöitä ja moni alalla varmasti ajattelee, ettei näyttelijöitä ole tarpeeksi moninaisestiin rooleihin.

Tilaston yhteenvedon laatineet Rissanen ja Grahn haluavat kysyä näyttelijäkouluilta, etenkin yliopistoiltamme Suomessa yhdenvertaisuudesta. Onko kaikilla mahdollisuus hakea kouluttautumaan ammattinäyttelijäksi Suomessa, vaikka hakija olisi esimerkiksi vammaisen tai ei puhuisi suomea äidinkielenään? Mikä olisi ratkaisu? Kuinka kouluun hakemisesta voisi tehdä tasavertaisempaa?

Toisaalta samaan aikaan herää kysymys kuinka Suomessa ja ammattikentällä määritellään ammattinäyttelijä? Ovatko ainoastaan korkeakoulutetut näyttelijät laskettavissa ammattilaisiksi? Entä henkilöt, jotka ovat opiskelleet useita vuosia esimerkiksi kansanopistoissa? Missä raja menee?

Olennainen kysymys on myös se, kuka saa näytellä vähemmistön edustajaa? Onko esimerkiksi hyväksyttävää, jos ei-vammaisen näyttelijä vammaista elokuvassa tai sarjassa? Ja kenellä on oikeus esimerkiksi näytellä transsukupuolista henkilöä?

Viimeisenä, muttei vähäisimpänä kysymyksenä herää se, että kuka tarinoita kertoo? Olisiko sisällöissä enemmän moninaisempia tarinoita, jos kameroiden takana olisi enemmän diversiteettiä ja tarinankertojat moninaisemmista taustoista?

Tilaston laatijat ja APFI pitävät tärkeänä, että diversiteettikeskustelu pysyy esillä jatkossakin ja haluavat olla mukana edistämässä sitä muutosta, joka johtaisi monimuotoisempaan sisältöön suomalaisen elokuva- ja televisiotarjonnan osalta.